"es pasten els pobles", i que l'amor, Catalunya només podria trobar-lo *en el dolor que vindria*. Quan escrivia aquests mots ja havien passat les jornades de la Setmana Tràgica. Quin altre dolor, doncs, anunciava Maragall? Adonem-nos que no parlava pas d'un dolor qualsevol, ans d'un dolor immens: "Catalunya, Barcelona, has de patir molt, si vols salvar-te. Has d'acceptar les bombes i el dol i el robatori, i l'incendi: la guerra, la pobresa, la humiliació i les llàgrimes, fins que del fons del teu sanglotar salti la guspira que t'abrandi el cor en un amor qualsevulla — jo no sé ara quin; però, essent amor, tots són iguals".

Han passat molts anys d'ençà que aquests mots foren escrits, i, certament, les jornades de dolor anunciades pel poeta han estat viscudes tràgicament per Catalunya... Però — i aquesta pregunta se'ns fa angoixosa —: del fons del sanglotar del nostre poble ¿ha saltat la guspira que havia d'abrandar-lo en un amor salvador? ¿S'ha produït, la reacció salvadora?

Maragall va fer-nos un advertiment terrible: Catalunya podria sofrir tot aquell immens dolor endebades, si el patia sense amor. "Qui no pateix — va dir Maragall — no pot dir ben bé que estimi; *i ai d'aquell qui pateix sense l'amor!*". I adreçant-se a la ciutat, li advertia: "Cerca l'amor en ton dolor, ah, Barcelona! — i qui no hi vulgui ésser, en això, que se'n vagi. I si al capdavall resultés que ens n'havíem anat tots, en mirar Barcelona deserta, Catalunya desolada, qualsevulla viatger podria dir: Aquí hi hagué potser una gran població: però per cert que mai no hi ha hagut un poble".

Confesso que no he pogut llegir mai aquestes paraules sense sentir una esgarrifança de temença. ¿És possible que el nostre poble hagi arribat a patir immensament, endebades? Els catalans, ¿hi hem pensat gaire, en aquestes paraules de Maragall? ¿No hem parlat massa del poeta de *La vaca cega* i de *La sardana* i del *Per tu ploro*, mentre oblidàvem o silenciàvem les paraules del poeta-profeta que ens fou donat? Som encara a temps per a l'esmena? Què cal fer?

Tot depèn de nosaltres. Joan Maragall escrivia un dia a Pijoan: "Catalunya, i el seu parlar i el seu art, esdevindran el que nosaltres els fem, seguint els qui començaren i seguint els qui vindran".

Em sembla que aquestes paraules són prou entenedores per a concloure aquest escrit.

JOSEP BENET

LA POESIA DE MARAGALL, AVUI

Allò que ens resta d'un poeta no és immutable. Ni en les qualitats més dures que cada gran poeta reserva per a l'esdevenidor. No es tracta d'un simple canvi de perspectiva per part nostra, ni valdria la pena de parlar-ne si només fos així. Hi ha alguna cosa més i de molt endins de les estructures del poema. Aquells *començaments* de la poesia a què es referia Maragall poden ésser explicats partint de la nova objectivació a què el poema se sotmet i alhora ens sotmet a nosaltres. Perquè, així com tot home que és conscient d'una vida religiosa que és seva i que li correspon d'una manera única, és sempre un convers en conversió constant, l'acte de la poesia es perpetua en transformacions successives, vàlides per a la veritat real de cada moment.

Caldria veure aquesta operació espiritual com una integració de l'home a l'home i del poema al poema, la ruptura dels quals amb la seva integritat és efectuada sense repòs pel tòpic, per l'evasió davant els fets immediats i per totes les formes de la crítica inadequada, des de la hipòcrita fins a la inepta. En canvi, tot pensament seriós intenta de consagrar aquelles unions i aquelles mutacions que fan difícils, i alhora tan riques i humanes, la comprensió i l'estimació de l'obra d'altri. Tot pensament exigeix, en suma, una distància, combinada amb una voluntat d'acostament. És la tensió espiritual que distingeix l'amor entremig de les indiferències i les aversions, i que crea la convergència ascendent, segons els mots de Teilhard de Chardin: *Tout ce qui monte converge.*

Amb un propòsit que en el fons ha volgut adequar-se a aquesta necessitat de retrobar allò que ens resta de Maragall a través d'allò que ens hi uneix ara i ací, vam iniciar la conversa de "taula rodona" que, transcrita i posada en solfa, escurçada d'accessoris i de noses, oferim a continuació per commemorar el cinquantenari de la mort del poeta.

JOAN TRIADÚ

Taula rodona sobre la poesia de Maragall *

Conductor: **Joan Triadú**

Participants:

Núria Sales — (1931), *El temps, de tants dies* (1960)
Joan Argenté — (1931), *El temps, de tants dits* (1960).
Francesc Vallverdú — (1935), *Com llances* (1961).
Antoni Sala-Cornadó — (1928), *Galopant per la faula* (1959).
Joan Colomines — (1922), *A tres veus* (inèdit).

Triadú. — Hi ha poetes dels quals és difícil destriar uns poemes dels altres. Jo crec que amb Maragall, això no passa. Per a mi sempre ha tingut uns alts i baixos o, diguem-ho d'una altra manera, unes intensitats molt variades.

Colomines. — El que passa és que hi ha molts poemes que estan catalogats d'antuvi, i sembla que aquests siguin els que s'hagin de classificar, i això pot influir en el lector.

Triadú. — I molt.

Sala-Cornadó. — D'acord.

Vallverdú. — La seva obra no deixa de ser bastant breu; vull dir que no hi hagi influències, sinó un acord bastant unànime. La gent se n'adona. Se'n poden ressaltar bastants, sempre n'hi ha uns en què tothom coincideix.

Triadú. — De tota manera, és dels poetes que presenten com dues personalitats. Per exemple: a l'*Antologia* que va publicar En Riba es parla com de dues poesies de Maragall: el poeta de les visions i el d'uns quants moments influïts per Goethe i per les seves preocupacions, que avui anomenaríem existencials, i després el poeta que agrada més als maragallistes, de poemes senzills i corrents, el poeta quotidià, de les festes, de les cançons: tota aquesta altra visió de poesia. Vosaltres, ho creieu autèntic, això, o no?

Colomines. — Jo crec que sí. Qui s'interessi per la llengua i la poesia trobarà una part de Maragall tan deficient, que pesarà molt. Li serà molt difícil de sostreure's a aquest pes que hi ha en la poesia de Maragall.

Triadú.—¿Com a pes negatiu et refereixes al pes del llenguatge?

* Celebrada el 30 d'octubre de 1961, enregistrada en cinta magnetofònica.

Colomines. — Sí: el pes del llenguatge i el pes de la manera d'expressar-se; és a dir: en la poesia de Maragall la idea poètica influeix sobre el procediment; ell vol expressar lliurement el que duu a dins, i no vol que res influeixi en ell; per tant, dóna curs als versos directament sense fixar-se gaire en allò que diu; no pas en allò que diu, sinó com ho diu. Situat en aquella època, potser sí que era una mica viable, si podem sostreure'ns de pensar en Ruyra, per exemple, que també escrivia a la mateixa època.

Sala-Cornadó. — O en Joan Alcover.

Sales. — I de tots els altres poetes, perquè jo crec que d'estil, independentment d'allò que diu, és un dels poetes més pedestres que hi ha hagut, amb els seus *resplendentes, rodones, lluentes* dels poemes conjugals, per exemple.

Colomines. — Maragall, si el mirem des d'aquest punt de vista, presenta molts aspectes que no el fan pas exemplar.

Argenté. — Oh, bé! Parlem-ne.

Colomines. — Vull dir que si podem separar tot aquest costat negatiu de Maragall i anem només a veure la seva poesia, em penso que ens haurem d'aturar en uns quants poemes on realment sí, que hi és tota la seva poesia. Però n'hi ha uns altres, de poemes, que per a mi poden ser qualificats com ho ha fet la Núria Sales. Això em sembla que succeiria pel que he dit abans, perquè en la poesia de Maragall el procediment se supeditava a la idea poètica. Les grans qualitats de Maragall inherents a la seva obra poètica són el gran equilibri i el ritme. I això el fa un poeta excepcional.

Argenté. — Jo crec que aquesta tara del llenguatge que ressaltaves no és cap tara. Crec que un dels valors fonamentals de Maragall és aquesta fluïdesa i aquesta aparent despreocupació perquè en el fons n'hi ha una altra, i molt profunda, que és la de dir. Vull dir que tan important és dir, que el *dir* surt enfora i surt tal com surt, i això és una prova bastant clara de... com ho diríem?

Colomines. — D'ansietat poètica?

Argenté. — No, no; molt més; és a dir: per a Maragall la distinció entre fons i forma no compta; és molt per damunt d'això, i simplement l'interessa d'anar fent inflexions, surti el que surti.

Sales. — Però hi ha moltíssima gent, molts escriptors que, sense haver-se'n de preocupar, tenen el sentit del llenguatge. No és pas que supeditin res. Generalment, l'escriptor de qui veiem que la forma està malament no és pas que li importi més el fons que la forma, sinó que no té sentit del llenguatge.

Colomines. — Exacte.

Argenté. — Jo crec, al contrari, que precisament té fluïdesa i una gran vivesa.

Colomines. — Fluïdesa i vivesa en una mena de llenguatge d'una categoria molt baixa.

Sala-Cornadó. — És clar que és el llenguatge de Barcelona en aquella època.

Argenté. — A més, em fa l'efecte que és molt elogiable, o que almenys l'honora molt, que faci poesia sense que de cap manera el puguem titllar d'artificiós.

Colomines. — Això fóra cert, si solament ho veiéssim en la poesia, i si en la resta fos un home lingüísticament correcte, però no ho és tampoc en la prosa. Per tant, això és un defecte innat en ell.

Vallverdú. — Jo estic més del cantó de l'Argenté. Ara: opino que Maragall, malgrat Verdaguer, malgrat Ruyra — i Riba mateix ho reconeix en el pròleg —, en aquella època no es veia pas per on anava el català: el català modern...

Sales. — Però justament així ens adonarem ara de qui tenia el sentit del llenguatge. Verdaguer el tenia extraordinari.

Vallverdú. — Bé; però Verdaguer no era un poeta modern.

Sales. — A mi m'agrada molt més Verdaguer que Maragall.

Vallverdú. — Això és una altra qüestió. Jo opino que Verdaguer està molt més fos dins el segle XIX. En canvi, Maragall ja és molt més ficat en el nostre. Maragall fóra tot un altre, si s'hagués trobat, per exemple, a França: a França, on la llengua no havia tingut un abisme de separació. Hauria estat una mena d'Éluard. En trobar-se en un moment que no se sabia si s'anava cap a un encarcarament de la llengua o... és a dir, que faltava que En Fabra donés l'empenta màxima. I això es nota en la seva poesia. Això ens amoïna molt i ens fa mal als ulls; però, en canvi, notem com ell tendeix a fer un llenguatge planer.

Sales. — És molt més planer el de Verdaguer. I de bon tros!

Argenté. — No!

Sala-Cornadó. — Segons quin Verdaguer: Verdaguer és molt més planer, malgrat que és molt més ric.

Colomines. — A més: de la poesia francesa d'aquella època Maragall deia que era una poesia decadent perquè estava molt lligada a la forma... I fixem-nos en els poetes que elogia Maragall.

Sales. — Elogia una quantitat de gent desconeguda!...

Colomines. — De Carner, Maragall no en parla mai; només diu una sola vegada: "El meu amic Carner va portar-me un conte no sé on..." A López-Picó, li rebenta el *Froment* i li elogia el *Turment*. D'En Ruyra, no en parla mai; d'En Verdaguer ve a dir que és un bon excursionista.

Sales. — A la Víctor Català li escriu unes cartes d'una superioritat...! I em sembla que la Víctor Català el supera de molt: *Solitud* sola val per tot.

Triadú. — No ens desviem de la qüestió. Vejam: em sembla que l'Argenté volia dir alguna altra cosa.

Argenté. — Sí: vull dir que, en aquesta qüestió del llenguatge de Maragall, el que cal és ser molt realista. Cal parlar del llenguatge, però no pas d'allò que no correspongui a les seves mateixes paraules i acceptar-les tal com vénen lligades i donades per ell. Em sembla que parlar de la seva opinió respecte als altres és fugir una mica d'aquesta qüestió i perdre el món de vista. Maragall podia pensar el que volia de qui fos. Això és una cosa, i una altra cosa és qualsevol dels seus versos, que potser valdria la pena de posar damunt la taula.

Els poetes participants a la taula rodona (d'esquerra a dreta): Antoni Sala-Cornadó, Francesc Vallverdú, Joan Argenté, Núria Sales, Joan Triadú i Joan Colomines. (Foto Leopold Pomés)

Vallverdú. — Potser sí.

Colomines. — Això només era per a intentar de situar-nos dins el món lingüístic de Maragall: veure si realment això ho feia pel que deia l'Argenté, o perquè era la seva manera d'actuar.

Argenté. — Doncs bé; proposo que per a entrada en aquest món mirem els seus versos.

Triadú. — No oblidem la teoria de la paraula viva, que Maragall descriu i fa seva. Partint d'aquesta teoria, tot depèn de com sigui format el món interior del poeta i si en aquest món interior les paraules tenen una determinada actualitat i, per tant, en sorgeixen "vives". En primer lloc, ell volia dir les coses tal com les veia i acostar, doncs, la poesia, o els mitjans corresponents, a la manera com ell i el medi on ell vivia parlaven. I, això, no ho va poder fer del tot perquè era impossible, i se'n va separar moltes vegades. Per això en la seva poesia trobarem arcaismes, medievalismes, neologismes, gal·licismes i tota mena de formes que no eren usades de cap barceloní d'aquell temps, però que, amb tot, per a ell, fos perquè en aquell moment li feien falta, fos perquè les havia llegides en un altre, ja eren paraules seves i li sortien tal com li venien.

Argenté. — Exactament.

Triadú. — Però jo crec que continua essent fonamentalment veritat que un poeta s'expressa segons com s'expressa dins seu, segons com ell es troba les paraules expressades. Una part del secret de Verdaguer i de Ruyra consisteix en la pròpia vida rural, el propi medi en una determinada Catalunya; encara avui molta gent de certes contrades de Catalunya parla amb una determinada fluïdesa o amb una determinada riquesa o amb uns caients, per no posar adjectius favorables, diferents del parlar de la burgesia barcelonina o del menestral o del treballador o de l'home que fa un ofici a Barcelona i no se'n mou gaire. Aleshores tot això era molt menys barrejat: l'excursionista era un valent, era un arriscat, i la gent no es movia gaire dels barris. I Maragall, jo crec que té això, però a part un determinat sentit lingüístic, que ara no vull dir si és bo o si és dolent, però que era d'una determinada manera.

Argenté. — Un sentit lingüístic mòbil...

Triadú. — Jo vaig dir una vegada que Maragall representava un empobriment de la llengua respecte a Verdaguer. Jo llavors parlava com a lingüista; en parlava en el sentit de si la llengua té més possibilitats d'expressió, si hi ha més moviment, més quantitat de mots, i això, des del punt de vista de la poesia pura, té un valor molt relatiu, perquè, en un poema, hi caben els mots que hi caben, i prou; però en conjunt, en poesia i en prosa, Maragall representa un endarreriment respecte a Verdaguer en el sentit que el llenguatge és un instrument per a dir moltes coses. Ara, quant a la seva poesia, jo crec que va fer servir l'únic llenguatge o estil que podia tenir.

Argenté. — En canvi, jo hi veig un gran enriquiment quant a l'acostament al llenguatge parlat. I, en un altre aspecte, que hi ha una fusió extraordinària entre idees i coses que no hi ha en Verdaguer.

Triadú. — Vejam: què vols dir amb això d'entre idees i coses? Això és molt interessant.

Argenté. — Amb aquell llenguatge aparentment planer, o tan intel·ligible, de Maragall, ve donat sense solució de continuïtat, sense ruptures, allò que ell pensa i allò que està amb ell. Per exemple: en Verdaguer pesen molt més les coses, el món exterior, que no pas el seu món personal. O, més ben dit: el món personal de Verdaguer està molt afectat i és molt sensible a les coses que el rodegen. En canvi, en Maragall no solament hi ha aquesta entrada de fora a dins, sinó que també hi ha, al mateix temps, una sortida de dins a fora. I tot això, aquest anar i tornar, és donat en una completa unitat; no saps mai on parla d'un objecte o on s'acaba l'objecte, i on comença la seva idea i el seu sentiment, o on s'acaba el seu sentiment i comencen les coses. Produeix una mena d'aura, d'halo, que en Verdaguer, no hi és. En aquest aspecte, Verdaguer és cantellut, i Maragall és producte de fosa. En aquest sentit jo crec que representa un enriquiment del llenguatge, sobretot enfront de Verdaguer.

Sala-Cornadó. — Vols dir de llenguatge, no pas de llengua. Quant al llenguatge, potser sí, que era molt eficaç; quant al lèxic, no.

Argenté. — No parlo de vocabulari.

Colomines. — ¿Hi havia gaire gent que en aquella època no entenia Verdaguer?

Sales. — No ho crec. No és pas més intel·ligible Maragall que Verdaguer o que Guimerà: tots s'entenen prou bé.

Argenté. — No: en dir intel·ligible jo em referia al fet que, almenys per a nosaltres, Maragall no és un poeta obscur.

Sales. — I els altres, ho són?

Argenté. — No dic pas això; el que potser...

Sales. — Perdona'm. És que, generalment, quan es fa un elogi o una crítica d'algú s'estableix una comparança. Si dius que un poeta és fosc, és que consideres que els altres són clars.

Argenté. — És que quan jo deia *intel·ligible* ho deia marginalment, o sia que en aquest sentit, comparat amb Verdaguer, Maragall realitza allò que jo deia de la fusió entre idees i objectes.

Triadú. — Així, en altres termes, anava cap a un realisme integral.

Argenté. — Exacte.

Triadú. — Cap a un apropament de les realitats que pot apreciar més un poeta. En això representa una determinada solució. Jo crec que en això, històricament, calia aquest nou pas al costat de Verdaguer.

Sales. — És que jo no veig pas la poesia com una sèrie de senyors que es van succeint els uns als altres: convenia que vingués Guimerà; després, tal, o Maragall, i calia Maragall perquè després vingués Carner, i calia Carner — què sé jo! — perquè aleshores vinguessis tu, i ets necessari tu perquè després vindré jo... Jo veig que és una cosa tan individual, la poesia! Si hi ha un camp de la literatura o de la ciència que estigui més ben individualitzat, és justament la poesia.

Triadú. — No pas en aquell temps.

Sales. — ¿És que abans de posar-nos a fer poesia pensem que abans hi ha hagut aquest, aquell i aquell altre, i ara seguim les petjades d'aquest i tirarem un pas endavant? Tu comences a llegir-los després, quan ja has fet poesia.

Triadú. — En aquella època no era pas així.

Sala-Cornadó. — És que és l'època, que és diferent; és clar.

Sales. — A divuit anys llegeixes *Les cent millors poesies líriques* catalanes; després fas els primers versos, i un bon dia llegeixes Maragall i llegeixes d'altres poetes. Però, ¿quin sentit té parlar d'una generació, com d'una tanda, com quan d'un forn surt una fornada de pans, i després una altra, i així es parla de la generació tal, i dels poetes antics i dels moderns i dels nous?

Triadú. — Doncs, hi són, noia; hi són.

Sales. — Però són diferentíssims.

Vallverdú. — Però sempre responen a fets de conjunt més o menys així, encara que, indubtablement, l'individu té molta importància.

Triadú. — Sí.

Vallverdú. — Responen sempre a les circumstàncies de temps i de lloc.

Sales. — Però de vegades, això, no ho reflecteixen.

Triadú. — Bé: una crítica bona ha d'anar, com deia l'Argenté, al poema. I la resta són ajuts, però no és pas l'essencial. Jo vull dir que si la poesia catalana s'hagués quedat com la provençal, que es va quedar en Mistral, i s'hagués quedat en Verdaguer, ens hauria mancat el pas que Maragall va donar.

Sales. — Però la culpa no hauria estat de Mistral ni de Verdaguer!

Triadú. — No; no vol dir res, això.

Vallverdú. — Però va ser un salt. Per exemple: Provença no s'ha trobat en un cas Maragall.

Sales. — Sí, però, de Maragall, se'n parla com d'una superació de Guimerà i de Verdaguer: és allò de vestir un sant despullant-ne un altre.

Triadú. — Entre tots omplen una cultura i expliquen un poble.

Vallverdú. — I cadascú té la seva importància.

Triadú. — A més, avui estan en situació de valor igualment Verdaguer i Maragall; cadascú en el seu lloc i en el seu temps.

Sales. — Però el que passa és que hi ha un "sobreculte" a Maragall.

Vallverdú. — A mi m'amoïna, també, aquesta mena de "sobreculte".

Sales. — Avui Maragall és una mena d'intocable. Podeu dir que Verdaguer era un carrincló, que Guimerà era un bàrbar; podeu parlar de tothom menys de Maragall: Maragall era un sant! Però, per altra banda, arriben a dir que era progressista...

Sala-Cornadó. — Sí, que ho era.

Sales. — Vols dir?

Vallverdú. — Tot i que sabem que té molts aspectes reaccionaris...!

Sales. — Maragall era una bona persona individualment, i si sabia que anaven a afusellar algú, protestava. Era un home que no tenia les idees gaire clares sobre les coses socials. Devia ser una persona *encantadora*, d'un gran talent, molt bon amic i molt bona persona, i tenia una sèrie d'amics tots gent de primera classe, intel·ligents, que han anat escrivint sobre ell i parlant-ne...

Triadú. — No, no és sols això.

Sales. — I després, que és un autèntic poeta, però ha estat valorat més que d'altres, com Verdaguer i Guimerà, cosa que ja he repetit massa vegades.

Vallverdú. — A mi res no m'ha pogut treure la meva admiració per Maragall, tot i les coses que se n'han dit i se n'han escrit. Sobretot determinats moments de la seva poesia m'han impressionat des de la primera lectura. Potser és perquè hi lligo temperamentalment, que m'han agradat més determinats poemes: per exemple, *El comte Arnau*, sobretot la primera part: el *Cant espiritual*, no cal dir-ho. I *Haidé*...

Sales. — Però en poesia amorosa, ja que parles d'*Haidé*, té un defecte que trobo en molts poetes catalans: una mena de sensualisme tot "decent" i conjugal, i vinga fer poemes conjugals, poemes nuvials, poemes nupcials...

Vallverdú. — I paternals.

Sales. — Això: i paternals. A mi em recorda Zorrilla; o Espronceda, que se li mor la Teresa i me l'imagino al costat del cadàver dient: "Quina idea més bona m'ha sortit!"

Sala-Cornadó. — De poesia amorosa, no en té pas massa, En Maragall, jo trobo.

Sales. — Però té poesia conjugal i conjugal: és una tònica constant dels poetes catalans.

Colomines. — De tots, no, perquè ell va ésser el primer.

Sala-Cornadó. — Això representà un moment de la seva vida.

Sales. — Fins i tot Verdaguer té coses carrinclones en aquest sentit.

Triadú. — Conjugals?

Sales. — No; amoroses. Fora dels capellans, que no han fet poemes conjugals, els altres, tots: López-Picó, també.

Triadú. — Em sembla que, a Maragall, li tens el dit a l'ull. I no solament pel que va fer, sinó encara pel que t'imagines que va fer.

Sales. — Vols dir? No ho sé pas.

Argenté. — Escolteu: voldria que un punt quedés ben clar. En l'obra de Maragall hi ha una gran receptivitat, però no és pas únicament receptivitat pura, sinó que és també acció i transcendència d'anar cap enfora. Hi ha un vaivé, un anar i tornar; sobretot, això sense esquerdes. És a dir: per aclarir aquest punt podríem dir que Verdaguer té una certa vidència màgica; per exemple: una pedra el deixa de pedra — valgui l'acudit —; és una cosa de noi, de valor infantil; en canvi, en Maragall no és això: una pedra el "*tondra*"

Orla, amb caricatures de Bagaria, publicada a L'Esquella de la Torratxa *(6-5-1904) amb motiu dels Jocs Florals de 1904, en els quals Maragall guanyà la Flor Natural i fou proclamat Mestre en Gai Saber*

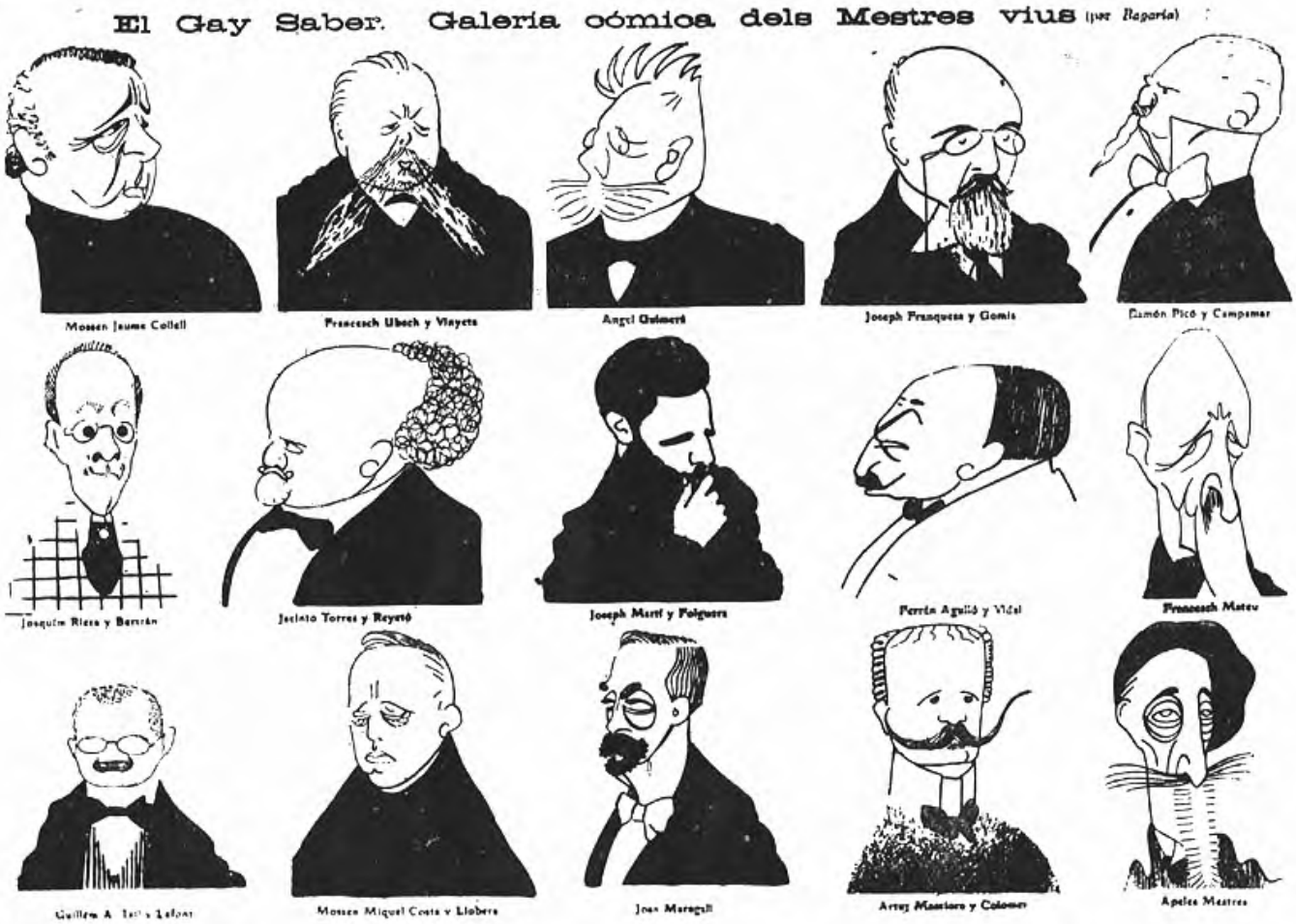

molt, però alhora ell també *"tondra"* molt les pedres. Per tant, en aquest sentit té una maduresa molt compacta.

Sales. — No crec pas que això sigui ni maduresa ni falta de maduresa.

Colomines. — Coincideixo amb l'Argenté: que Maragall, el sents molt home, i per això t'hi pots identificar més.

Sala-Cornadó. — Però, en canvi, sempre té — i ho he sentit dir a en Triadú — aquesta visió de l'infant, mira les coses com un infant. Crec que, en certa manera, això es dóna en molts grans poetes.

Colomines. — Em penso que això no passa en el poema *Solellada*. Per cert que és un dels poemes que m'agraden més.

Triadú. — Jo el que vull dir en aquest cas és que el que a mi m'agrada més de Maragall, ho associo a una mena de puresa jove.

Argenté. — Ah!: això és una altra qüestió.

Triadú. — Puresa jove, puresa neta, que torna a les fonts, que són els seus moments millors. Jo crec que en Maragall s'ha de destriar molt el gra de la palla: moltíssim. Ara: el que passa — i em penso que això és el que sent la Núria Sales — és que aquí s'ha produït un fet continuació de la confusió; per exemple: els maragallians més decidits ho han estat sovint els qui no solament no han entès allò que de Maragall és fàcil d'entendre, sinó que no volen entendre allò que més ens interessa d'ell, i començant per la poesia, n'afirmaven la part petita i la que té un valor més relatiu.

Vallverdú. — Riba ja distingia entre maragallians i maragallistes.

Triadú. — Hi ha un altre aspecte a tenir en compte encara: que enfront de Verdaguer, de Guimerà, de Narcís Oller, de Ruyra, de Víctor Català, Maragall és el més bilingüe dels grans escriptors catalans del seu temps. És interessant de veure això, perquè això reflecteix quin sentit, quina idea, tenia del llenguatge.

Sales. — Era bilingüe perquè era periodista.

Triadú. — Sí, però...

Sales. — Depèn dels escriptors, és clar.

Triadú. — L'Yxart en té una doctrina: diu que el català s'ha de fer servir per a la creació, i el castellà, com a idioma de cultura. En Sardà, també.

Argenté. — D'altra banda, "El Europeo" i "El Vapor" quedaven a cinquanta anys de distància: això és un pes molt fort.

Colomines. — Bona o dolenta, però, la veu de Maragall va ésser una veu nova.

Triadú. — Per a mi no hi ha cap dubte.

Colomines. — Però aquests defectes lingüístics són llastimosos, i sense ells hauria estat un poeta, o un escriptor molt més gran.

Triadú. — Hi ha un problema, sobretot d'educació: de les escoles on va anar. Hi ha una altra cosa que és interior, i crec que en això l'Argenté té raó en el sentit que Maragall creia que l'ús que s'havia de donar a això que anomenem el llenguatge era dir les coses de la manera més afí a com li sortien a ell per un acostament a unes determinades realitats, i una d'aquestes realitats és el llenguatge.

Colomines. — Si ara tots els qui fan poesia pensessin com ell, què passaria?

Triadú. — Però també usava termes que no deia ningú en aquell moment, malgrat el *barboteig diví* i les inspiracions. De tot plegat queden una mena d'illuminacions, com diu ell: els moments bons, que crec que ho són molt. I és sobre els moments bons que potser caldria parlar. No sabem encara què ens en dirà la Núria Sales. Quan has dit que Maragall és un poeta, en què pensaves?

Sales. — En *El comte Arnau* i en el *Cant espiritual*, encara que potser no m'agrada amb aquell deliri tan deliri: m'agrada, i prou. I no hi veig tantes coses com la gent hi veu. Després, *La vaca cega*. Em penso que el que m'agrada més és el que agrada a tothom.

Triadú. — *La sardana*, també?

Sales. — Ah, no!

Vallverdú. — L'Esclasans la considera com un precedent de la Ritmologia. Certament, té ritme, però...

Sala-Cornadó. — Jo també veig que en Maragall hi ha dos vessants: el popular: *La sardana, L'Empordà*, etc., i després, l'autèntic Maragall.

Sales. — A mi m'agrada la poesia popular, i no crec pas que allò ho sigui.

Sala-Cornadó. — Jo crec que *La sardana* arriba ben bé al poble: entenc per popular allò que arriba d'una manera directa al poble.

Vallverdú. — Només cal veure que molta gent la coneix.

Sales. — També arriba al poble allò de *La Moreneta*, i no ho considerarem pas poesia popular.

Vallverdú. — Però, tot i això, *La sardana* almenys té una cosa: que és d'un home intel·ligent que la treballa. A part això, jo també estimo més el que Riba en diu el Maragall primer: el de les visions.

Sala-Cornadó. — Tocant al segon, també hauríem de dir que tingué algunes coses, per exemple, quant a ideologia; posem per cas: el *Cant espiritual* m'interessa, encara que per a mi no sigui la cosa més reeixida poèticament. Ideològicament resumeix el seu pensament amb el final, faltat del coratge d'estar per damunt les seves creences.

Sales. — És que jo no l'hi veig, el dubte, en el *Cant espiritual*.

Sala-Cornadó. — Al final fa una concessió. Li va faltar el coratge de deixar-ho abans dels últims versos, encara que alguns diguin que no, que els va escriure abans de la resta. Això no vol dir res, perquè hi havia tot el seu cosmos mental.

Triadú. — Però, ¿tu creus que fóra realment coratge haver passat per damunt les seves conviccions i les seves creences?

Sala-Cornadó. — És que jo crec que Maragall estava per damunt les seves creences. Molta gent està per damunt les seves creences. Creiem unes coses; les creiem perquè l'època ens les dóna.

Triadú. — Però, si hi havia una fe, no podia passar-hi per damunt; no veig pas com podia passar-hi.

Sala-Cornadó. — Plantejant-se aquest problema i deixant de tenir fe.

Sales. — Jo no veig pas que en el *Cant espiritual* n'hi hagi cap, de problema.

Vallverdú. — Jo, tampoc. La seva actitud, si no la volem anomenar franciscanisme, diguem que és la d'un panteisme que no abandona les creences.

Colomines. — Em penso que per a Maragall la seva fe no era gaire problema.

Sales. — Jo no veig pas que dubti: només veig que, aquí baix, s'hi troba a gust.

Argenté. — Jo crec, en canvi, que hi ha plantejat un problema molt profund.

Triadú. — Sí, bastant greu: per a un catòlic, fins i tot molt greu.

Colomines. — Però jo em penso que ell el va plantejar sense adonar-se'n.

Triadú. — Això ja és una altra cosa.

Sala-Cornadó. — És allò que dèiem: ell creia allò que l'època li donava, i no tenia el coratge de saltar-ho.

Colomines. — Tu només compara la manera de creure d'ell i la d'Unamuno. Ell creia per una fe que li havia arribat sense preocupar-se del perquè d'aquella fe. En el *Cant espiritual* ell parla i li surt tot el panteisme que té a dins. I després tothom hi ha muntat a sobre unes suposicions...

Triadú. — Usen el mot "panteisme" sense tenir en compte que en el primer vers ja distingeix entre el Senyor i les criatures. Panteisme, no. Ara: el que hi ha...

Colomines. — Quan diu que es voldria confondre...

Vallverdú. — Sí; hi ha algun moment, crec...

Triadú. — No: "tot el que veig se vos assembla en mi". És a dir: dintre meu, tot el que hi veig s'assembla a Vós.

Sala-Cornadó. — Potser en *Les muntanyes*...

Triadú. — La cosa més greu des del punt de vista d'un home és que com a catòlic es planteja de fet el problema de la mort. S'adreça a Déu: "Ja ho sé, que sou, Senyor; però, on sou?" Vol una personalització, tot i que el catolicisme ja dóna una personalització de Déu més gran que no en cap altra religió de les més o menys conegudes; tot i això, ell encara demana de tornar a ésser ell. Vol tornar a ésser Joan Maragall, allà on sigui, però sempre. Per això al final demana la resurrecció de la carn perquè no hi ha altra solució.

Colomines. — Un problema que la major part dels catòlics no s'han plantejat mai.

Triadú. — Això, precisament, és un temor d'ell i que fa honor al poema. Ara: si no hagués posat aquest final, seria un poema per a mi mancat de grandesa, perquè un home catòlic, dins una tradició d'immortalitat de l'ànima, de grandesa de Déu, que ve del segle VII, del VI o del IV, i que dins d'ella arribi, després de tot això, a dir que es vol quedar aquí, que l'important és el cel blau i aquestes muntanyes, després d'haver passat cinquanta anys en aquest món; jo crec que si s'hagués limitat a això hauria deixat una cosa molt típica dels mediterranis, i en això ens n'anem molt lluny: una certa falta de sentit de grandesa. La grandesa comença al moment en què ell es dóna completament. Ell tracta amb Déu íntimament de tu a tu, és una mena de lluita una vegada i una altra. No parla com un home sense creences que s'aferra en aquest món perquè no en té d'altre, sinó molt més greu: un home amb creences, amb fe, que, tot i saber i haver llegit i estudiat, perquè, sobretot els últims anys, l'Evangeli era el seu menjar i el seu dormir de cada dia; doncs que un home en aquesta situació arribi a pledejar amb Déu i a dissentir-ne: ¿Podré deixar-ho llest aquí, això? I aleshores, afortunadament, se'n va a una grandesa més gran: la grandesa és en el fet d'adonar-se que si aquest món és molt bonic — parlo per un catòlic —, molt gran, és perquè reflecteix una creació, una bondat, una intel·ligència infinita, però que no és sinó un pas cap allà: jo ho veig així.

Argenté. — Aquí no pot parlar-se de panteisme.

Triadú. — Això, en d'altres poemes, potser sí: *Les muntanyes*, per exemple. En Maragall, dintre de tot, és un home que es deixava fecundar constantment per les coses, que tenia la sensibilitat en moviment.

Argenté. — Ara: jo no veig pas que *Les muntanyes* estiguin desllligades del *Cant espiritual;* em penso que són un pas per a arribar-hi.

Triadú. — És que creure que Maragall va començar catòlic i va anar tirant, això, no: es va fent catòlic. Es veu en les cartes de joventut, que no sé si s'han publicat totes; es veu en la manera com ell desbarrava de tot, cosa típica al segle XIX. La posició espiritual i la concepció interna de la gent catòlica i no catòlica era d'una confusió extraordinària, perquè l'educació mancava. Imagineu-vos quins mestres havia tingut, Maragall! Si ara sentim certs sermons que sentim, quins sermons es devien sentir en aquell temps? Quins llibres de religió passaven? Quines coses no es deien, la meitat de les quals avui fan riure! Ell va passar-ne moltes a la vida, potser perquè era un home molt sensible. Aquest darrer llibre sobre Torras i Bages i Maragall és interessantíssim: cada vegada que Maragall llegeix una de les pastorals del bisbe, moltes de les quals avui són ultrapassades, s'impressiona: per a ell eren d'un interès extraordinari; però aquella amistat s'atura en certa manera a la "Setmana tràgica", quan Maragall escriu aquells articles; i no es diuen res durant temps, i al cap d'un any i mig, que és molt de temps per a una amistat d'aquelles, un dia Torras i Bages li escriu i ve a dir-li, si fa no fa: "Estic molt content i llegeixo tot el que feu". I Maragall li escriu una carta llarga dient-li, mica més mica menys: "Gràcies a Déu que m'heu dit alguna cosa! Considerava que tothom m'havia abandonat! Estava amb aquesta preocupació!" Per a ell això va ésser com una mena d'imprimàtur. És a dir: Maragall es va anar fent catòlic. Es va anar responsabilitzant. I la poesia probablement hauria canviat molt, si no hagués deixat d'escriure, perquè aquest home anava de mica mica cap al silenci com tot poeta que parteixi d'il·luminacions, i cada vegada anava més endins, i si no hi arribava, no l'interessava.

Sala-Cornadó. — Això mateix. Ell no ho veu clar. Diu: "Deixeu-me, obriu-me". Sempre és així.

Triadú. — Naturalment.

Argenté. — Sobre això que ha dit en Triadú, que Maragall s'anava fent: el que jo volia dir abans — i la conversa ha derivat cap a d'altres punts — és que jo no veig prou clara aquesta duplicitat, aquests dos Maragalls dels quals parlàvem.

Triadú. — Això és interessant: vejam...

Argenté. — Francament, no veig que Maragall hagi nascut sota el signe de Gèminis; no ho veig, tot això; no trobo que hi hagi una separació absoluta.

Sala-Cornadó. — Va néixer sota el signe de Balança, tu!

Argenté. — Doncs, possiblement, aquest tipus d'obra de Maragall que etiquetàvem de popular és constituït per una mena de frustració de l'obra de Maragall. En aquest punt em sembla que toco amb en Triadú en veure un individu en marxa, que es va fent.

Sala-Cornadó. — És que intenta una altra empresa. Per exemple: en *La sardana*, posem per cas, es proposa una cosa molt diferent de quan escriu *En la mort d'un jove*. O quan escriu *El comte Arnau*. *En la mort d'un jove* expressa simplement una emoció.

Argenté. — No tant: més aviat em sembla que *En la mort d'un jove* intenta d'explicar-se, no pas la mort d'un jove, sinó quina sintonia pot haver-hi entre la mort d'un jove i el temps que passa. O el ponent que s'acosta. I troba una certa dolcesa.

Sales. — Precisament moltes de les millors poesies de Maragall són populars: *El mal caçador*, per exemple.

Triadú. — No ho crec. No en són, de populars, ni n'esdevindran mai, probablement.

Sales. — Jo trobo més populars aquestes que no *La sardana*.

Triadú. — Perquè tu no ets públic en aquest sentit.

Sales. — Jo veig que s'assembla a poesia popular.

Argenté. — És que tenen un sabor.

Triadú. — No ho són.

Sales. — Bé, doncs: les diguem-ne populars.

Triadú. — Són senzilles.

Sales. — Vull dir que les frustrades per a mi no són les populars. Per a mi és més poesia popular *El mal caçador* que no *La sardana*.

Triadú. — Per a *tu*, sí.

Argenté. — Perquè és una obra millor.

Sales. — És que jo vull dir popular en el sentit de tradicional, i vosaltres parleu de popularitzades.

Vallverdú. — Vol dir fosa en la tradició catalana.

Triadú. — No; aquest no és el cas de Maragall: Maragall aconsegueix que la gent canti, per exemple, *L'Empordà*; però *L'Empordà* és una lletra de cançó, però un poema, no ho és: si no li encerten la música, no en queda res.

Sala-Cornadó. — *La sardana* és millor; a més, té ritme.

Argenté. — Per aclarir més: quan deia que no em sembla tan diferent, posem, per exemple, *La sardana*. En ella l'home intenta de plantejar-se què és la sardana, una dansa que té una individualitat, una personalitat, i dóna la seva resposta. Molt bé. Igualment intenta de plantejar-se què és la mort, i concretament, la mort d'un jove. Si *La sardana* és frustrada és perquè no arriba a transcendir la nova explicació de la sardana, com transcendeix l'explicació de la mort d'un jove. La mort d'un jove queda tan transcendida, que arriba a trobar un punt de contacte amb el pas del temps. En canvi, la sardana queda tancada en ella mateixa: queda intranscendent.

Sala-Cornadó. — És clar: això és l'explicació de poema reeixit o no reeixit.

Argenté. — Bé, sí; sí i no. Perquè si...

Triadú. — Bé; tu, com jo, creus que sobre la sardana pot fer-se un poema meravellós. El que passa és que aquest va sortir dolent.

Argenté. — Però no és una altra poesia.

Sales. — D'acord.

Triadú. — Com vols dir, una altra poesia?

Argenté. — Que no és un altre Maragall.

Triadú. — Home!, no hi ha dos Maragalls. Però n'hi ha un de molt bo i un de menys bo. Això, ja en l'elaboració del poema, que és una fase molt important. I el propòsit que té, el propòsit de reflectir una impressió, un moment, i, com en *El comte Arnau*, de tornar-hi, tornar-hi i tornar-hi. Que hi hagi dos Maragalls, no, naturalment; això és una manera de dir. Era el mateix home, és clar. Per a mi en alguns moments era un gran poeta, i en d'altres moments, un petit poeta.

Vallverdú. — Un poeta frustrat.

Triadú. — Sembla que no ens trobem massa lluny en les posicions respectives. Potser ha valgut la pena de parlar-ne, doncs: encara que només hagi estat per comprovar que Maragall ens interessa i ens apassiona.